ПОХОРОННЕ БЮРО СУПЕРОБСЛУГОВУВАННЯ

1

Перший раз я побачив рекламу тої дивної фірми на нашій корчмі.

ВИ ЖИВІ?

ПАМ'ЯТАЙТЕ, ЩО КОЛИСЬ ПОМРЕТЕ.

Само собою, в нашому селі такі оголошення не часто побачиш. Тож я підійшов ближче, щоб прочитати до кінця.

ЗАВІТАЙТЕ ДО…

На тому реклама обривалася, хтось одірвав закінчення та й забрав собі на пам'ять. Наші люди тягнуть до хати все, що тільки вдасться. Не знаю, кому й навіщо здався той клапоть реклами.

Вдруге я побачив подібне оголошення на птахофермі.

ПОХОРОННЕ БЮРО

"ВІТА"

ПРОПОНУЄ ВАМ СВОЇ ПОСЛУГИ.

Дивно, коли похоронне бюро зветься "ВІТА", тобто "ЖИТТЯ".

Я прочитав оголошення до кінця. Освіту маю, читати вмію, а всього так і не второпав.

Запам'ятав я адресу того бюро. Одного дня поїхав до міста замовити добрива і за одним махом зайшов туди.

2

Солідна фірма була ця "Віта". Великий засклений палац на центральній вулиці.

А дівчата в уніформі посміхалися собі під ніс. Бачив я по очах, що за дурня мене мають. Я для них був такий собі сільський дядько. Правда, прийняли мене чемно, провели в канцелярію.

За столом сиділа носата молодиця. Чиста тобі квочка. І квоктала, як та квочка.

Рада, мовляв, що їхня фірма має клієнтів і в нашому селі. І що вони зроблять мене тут же, на місці.

— Що це ви мені баки забиваєте, — кажу я сердито. Завжди злюся, коли з мене дурня роблять.

А та квочка лиш хихоче і головою трясе. І вже ведуть мене до якоїсь комірчини. А за хвильку виводять з тої комірчини.

Вели б мене чоловіки — я б опирався, але ведуть мене молоденькі веселі дівчатка, то я й іду, баран бараном.

Вже й не тямлю, що це вони зі мною виробляють, куди ведуть. Слухняно йду куди кажуть, а все навколо дзижчить, гуде, шумить…

Прикладають до мене якісь баняки, світять на мене якимись блимавками…

3

А тоді садовлять мене за столик і частують кавою. Сиджу, чекаю, сам не знаю чого. І вдаю, буцімто все розумію, щоб не сказали: ото дурний селюк. Усі так вдають, хто нічого не розуміє.

Аж тут гульк — відчиняються двері. І заходить…

Заходить…

Заходить я. Другий я.

Заходить, значить, той другий, а я задкую. Добра тобі зустріч — з самим собою. Дозадкував я до стіни, далі вже нікуди. Та й підступаю сам до себе. Тисну йому руку. І кажу йому щось: як, мовляв, справи.

— Помаленьку, — каже той другий я, — а в тебе як?

— Та так, нічого, — відповідаю, — непогано, — кажу, — виглядаєш.

Так ото ми балакали, аж сім потів нас облило — мене і його. Стоїмо, розгублені, мовчимо, наче горлянки заклало, навіть не дивимось один на одного. Добрячу мали тоді придибенцію, я і той другий я. І тут відкриваються двері, зі сміхом вбігають дівчатка разом з тою, схожою на квочку.

І кажуть, що це, мовляв, і є те, про що ми домовлялися. Не знали, чи зуміють мені добре пояснити, і вирішили показати, як воно на ділі виглядає — той знаменитий винахід. На закордонних планетах, мовляв, він давно вже в моді.

— Який винахід? — питаю.

А дівчата кажуть, що той другий я — це зліпок з мене. Двійник нібито, чи що, назвали його якимсь ученим словом, вже й не пам'ятаю як. А я стою далі, дивлюся сам на себе, і соромно мені за самого себе перед самим собою.

4

Ніколи б не подумав, що я так виглядаю, як виглядав збоку той другий я.

Дарма. Завжди кажу собі: дарма. Це допомагає вибратися з халепи.

Пробурмотів я собі під ніс те своє "дарма", та й слухаю, що дівчата розповідають. Вони ж, знай, мелють язиками, як найняті. Що це, мовляв, зараз дуже поширено — ще за життя мати ось такого двійника, а потім посадити того двійника на могилу замість різних янголів, богородичок чи всяких інших статуй, що раніше прикрашали могили.

Що воно, мовляв, краще, а коли прикинути, обійдеться куди дешевше від янгола чи богородички.

Той двійник сидить на могилі й балакає з тими, хто до нього підходить.

На тих планетах, де фірма "Віта" вже не вдивовижу, люди ходять на цвинтарь, як ото на вечорниці-посиденьки, щоб побалакати собі з тими двійниками на могилах.

Не тільки свічки приносять.

Не тільки квіти.

Ще й залюбки бесідують з небіжчиками.

Двійники зроблені на славу, знають усе, що знав той, хто під ними лежить, і можуть говорити так само і про те саме, що й небіжчик за життя.

— Дуже приємна розвага, — переконує мене та молодиця-квочка.

"Як кому, як кому", — думаю.

А чом би й ні? Хіба мені це зашкодить? Я уявив, як ото в поминальний день прийде до мене на могилу моя стара, а я від душі скажу все, що про неї думаю. На повний голос… Як умру, то вже наберуся відваги!

А ще сусіди прийдуть, аякже, мають до кого там ходити, а я їм тоді все викладу, ось не зійти мені з цього місця, коли не викладу, — про ту кляту липу й крадені дрова…

Усе мені торочила: мовчи та й мовчи. Моя стара. Я мовчав. Ось помру — не мовчатиму. Звісно, покійник може сказати все, що тільки заманеться.

Гм, покійник… Це, звичайно, не те, що живий, але як інакше скажеш усе, що хотілось би сказати за життя?..

В тому місці, де ховають мою рідню, огорожа доволі низенька і до вулиці близько. Хай-но хтось тільки пройде мимо. Хай тільки спробує показатись наше сільське начальство. Я ж їм, злодіякам, розсучим синам, покажу, де раки зимують…

А скільки злодіїв завелося на нашому цвинтарі, крадуть усе підряд, варто комусь принести яку-небудь свічечку на могилу — тут же й украдуть…

А тепер — дзуськи. Сидітиму на могилі і все бачитиму.

"Ти, негіднику! — крикну. — Ану облиш свічку, вже як крадеш, то кради у живих, а мертвим дай спокій!"

Доведеться безперестанку сидіти, як та статуя. Але то байдуже. Зате побачу всіх злодіїв і поскаржуся сторожеві, що мене, мертвого бідолаху, обікрали. Або, ще краще, скажу жінці, щоб принесла каміняччя — рука в мене замашна й влучна…

Але що мене найбільше тішило, так це те, що тепер уже скажеш усе, що схочеш. Усе, що думаєш.

Кожному скажу все, що думаю. Не раз я собі міркував: ось жив чоловік та й помер, звільнився від усього земного, дістав повну волю. І що йому з тої волі, раз язик мертвий? А ось тепер — інша річ, тепер можна подумати, що кому скажеш…

Звичайно, я тут же заплатив за цього двійника. І за його встановлення. І попідписував усі потрібні папери. Двійника мали поставити на могилу відразу ж після моєї смерті.

5

Приїхав я додому, та й розказую жінці й усім домашнім, чого тільки не зможе ота науково-технічна революція. Домашні крутять головами і кажуть: що ж тепер буде, тепер люди боятимуться ходити на кладовище, бо на могилах сидітимуть мерці.

Ой, а що було потім…

За два роки вмерла теща.

"Всі ми там будем, — подумав я, — шкода, звичайно, людини, але, що не кажи, а дома стало спокійніше. Теща, як ото теща, все накручувала жінку проти мене".

Ну, але йдемо на кладовище. Вперше після тещіної смерті. Прийшли, а на могилі… сидить теща.

Мене аж затіпало, мало не втік з кладовища. Але тут же опам'ятався. "Це ж не вона, — думаю, — це лиш її подоба, статуя з похоронного бюро".

А теща вже мене стрічає.

— Антосю, — гукає, єхидно посміхаючись, — а йди-но сюди, синочку! Нарешті я дочекалася, щоб сказати тобі все, що цілі роки в собі душила.

Що було робити? Це ж жінчина рідна мама, не хто-небудь. Рота їй не заткнеш.

Ох і дала ж мені прикурити! А я мовчав, не хотів робити на цвинтарі кумедії ворогам на втіху.

Та ще й жінка щипала мене за руку, ледь шкіри не відщипнула.

Люди дивляться на нас і регочуть. "Смійтеся, смійтеся, — думаю, — почекайте лишень, і у вас повмирають родичі, і вам буде те саме, як вони сядуть на могили. Це зараз вони такі терплячі та витримані. Хай-но тільки помруть…"

У людей аж сльози текли від сміху, дехто вже й не міг реготати і втікав геть…

"Давай, просторікуй собі, стара відьмо, — думав я. — Почекай-но, я ще сяду отут коло тебе. Тоді мені буде однаково, не панькатимуся з тобою, будь певна. А часу буде на розмови, часу… Роками, десятиліттями сидітимемо поруч".

Як тільки помру…

6

Тепер наше кладовище, як і на високорозвинених закордонних планетах, переповнене двійниками…

Фірма "Віта" процвітає.

Здавалося, ото буде потіхи на кладовищі! Адже мало не на кожній могилі чубитиметься пара двійників. Чого тільки не почуєш, коли перегукується могила з могилою…

Яка там потіха — кладовища порожні, свічок та квітів ніхто не носить, а як хтось коли й поткнеться з букетом чи вінком, то й утече зразу.

Ось тільки тепер люди стали по-справжньому боятися покійників. І не, дивно. Бо мертвим нічого втрачати, вони виливають усе накипіле на душі. Бодай на кладовищі можна це зробити. От і я…

І я колись нарешті скажу все, що думаю про наш світ. Геть усе скажу.

ВСЕСВІТ. — 1989. — № 6.

КОРОЛЬ Олег, переклад з чеської, 1989.